

לשכת רב הקמפוס

אוניברסיטת בר-אילן

הפקולטה למדעי היהדות

דף שבועי

פרשת צו-זכור, תשע"ד
מספר 1060מאת המרכז ללימודי יסוד ביהדות
ע"ש הלנה ופאול שולמן

על הזריזות בפרשתנו ועל הסחבת בימינו אלישי בן יצחק

אחת הבעיות הגדולות המאפיינות רשויות ונבכרי ציבור היא השיהוי. היכולת לדחות טיפול בבעיה למועד אחר שלעיתים אף אינו מגיע כלל, עד כי נדמה שבעבודת רשות ציבורית כמעט שאין מוקדם, אבל יש מאוחר. והרבה!¹ על זה יש לתהות: מהי הדרך הראויה שרשות ציבורית או נבחר הציבור צריכים לאמץ? והאם הדרישה לשקידה ומהירות ראויה של רשות מנהלית היא חלק מחובותיה הלגיטימיות? ברשימה זו נבקש לעמוד אפילו בקצרה על סוגיה זו באספקלריה של פרשת צו.

ספר ויקרא – הקודקס הראשון של המנהל הציבורי

ספר ויקרא המכונה "תורת כוהנים" מוקדש להנחיות ולהוראות המסורות לכוהנים כיצד להפעיל את המשכן. הכוהנים היו עובדי ציבור שהוסמכו לעבוד בקודש, והם החוליה המקשרת בין האדם ובין האל. מכאן שניתן לקבוע ולומר שספר ויקרא הוא ספר תקשי"ר ראשון שנכתב עבור המגזר הציבורי.² ואכן, עיון בהוראות המקרא לכוהנים יכול ללמד מהי תפיסת תפקיד נכונה של מנהיג ואיך רשות מנהלית צריכה לנהוג.³ לצורך דיוננו כאן נעמוד על הפסוק הפותח את הפרשה (ויק' ו:ב): "צו אֶת-אַהֲרֹן וְאֶת-בָּנָיו לֵאמֹר:"

על משמעות המילה 'צו' עומד המדרש:⁴ "אין צו אלא לשון זירוז מיד ולדורות, אמר רבי שמעון וביותר צריך זירוז במקום שיש בו חסרון כיס". מכאן שהמילה 'צו' מבקשת להורות למצווה שמרגע הציווי וכל זמן שהציווי בתוקפו יפעל במהירות וללא כל שיהוי. ומה טעם בהוראת זירוז זו? על זה מוסיף המדרש את דברי ר' שמעון שקובע: "דע לך שהזירוז קיים במקומות שבהם המצווה מפסיד מעצם הפעולה". לכן מתווסף הציווי כדי למנוע מן הכוהן לדחות את ביצוע הציווי למועד אחר. אך לפני שנעמוד על משמעות הזירוז אצל הכוהנים נבחן אם רשות מנהלית או איש ציבור חייבים לפעול בשקידה ראויה.

* עו"ד אלישי בן יצחק מוסמך במשפטים מטעם האוניברסיטה העברית, בעל משרד עורכי דין ומרצה מן החוג במכללת שערי משפט. הדף מוקדש כמנחה ליאיר יצחק וייס נ"י, שהשבת הוא נכנס בנועם עול מצוות, שיזכה להגדיל תורה ולהאדירה לתפארת הוריו ומשפחתו.

¹ על שיהוי במשפט אזרחי ומצד בעלי דין במשפט ראו ציון אילוז, "דין מרומה, התיישנות ושיהוי", פרשת השבוע, ויקרא, עמ' 180-174.

² על ההקבלה שבין נושא משרה ציבורית לכוהן יש ללמוד מאופיו הציבורי של תפקיד הכוהן. אנו מוצאים בספר החינוך מצוה רסה: "הכהן הוא השליח בין ישראל לאביהם שבשמים, ומתוך מעשיו וקורבנותיו יתרצה האדם לפני בוראו ויכופר עוונותיו". על הכהונה ותפקידיה ראו ערך "כהונה", אנציקלופדיה מקראית, כרך ד, עמ' 14.

³ הדים לתפיסה המבקשת ללמוד מפעולתם של הכוהנים על תפקודה של רשות מנהלית ראו אביעד הכהן, 'חריגה מסמכות במשפט המנהלי' פרשת השבוע, ויקרא, עמ' 82-88; אלישי בן-יצחק, 'זהירות ורגישות בעבודתו של איש ציבור' הדף השבועי, פרשת שמיני, גיליון 962; הנ"ל, 'איש ציבור שריצה את עונשו והחזרה לתפקיד הציבורי', הדף השבועי, פרשת ויקרא, גיליון 1009; הנ"ל 'יין ישמח לבב אנוש – לא בזמן העבודה', מגפון – עיתון ישראלי עצמאי, <http://megafon-news.co.il/asys/archives/137617>, 3.4.2013.

⁴ תורת כהנים פרשתא א, א, בעקבות המדרש ציטט רש"י בפירושו על האתר את המשמעות למילה 'צו'.

הזריזות כנדבך חשוב באישיות איש ציבור

הרמב"ן⁵ קובע בדבריו על הביטוי "אנשי חיל" הנמנה עם תכונותיו של השופט⁶ שבכלל אנשי חיל מצויה תכונת הזריזות, כלומר המבקש לדעת מיהו איש חיל יברר את מידת יעילותו, מהירותו וזריזותו. בספר 'פלא יועץ', בנייתו אישיותו של איש ציבור, מוצאים את הזריזות:¹

ממנה על הציבור צריך שיפקח עיניו על עסקי ציבור בכל לבו ובכל נפשו... וצריך שיהא זריז ומהיר במלאכתו מלאכת שמים לא ישקוט ולא ינוח עד כי אם כילה הדבר. ומצוה הבאה לידו אל יחמיצנה, ויעשו כל מעשיהם בצדק ובמשפט בסדר ואופן יפה לצאת ידי שמים וידי בריות.

גם הנצי"ב בבואו לשרטט את דמותו של הראוי להנהגה כותב:² "באשר לא כל אדם מסוגל לזה, אלא מי שבטבעו הוא איש חכם ונבון וגם זריז במעשיו". הנצי"ב קובע כהנחת מוצא שלא כל אחד יכול לשאת בתפקיד ציבורי ולשמר מנהיג. והמבקש לעסוק בצורכי ציבור מחויב בבירור מעמיק אם הוא נושא כחלק מאבני הבניין הגנטי את תכונת הזריזות.

היחס לשיהוי והיעדר זריזות אצל מנהיגים

עתה מתעוררת השאלה: מה אם מנהיג אינו פועל במהירות? מה אם פעולותיו סובלות משיהוי ניכר או עיכוב קל? בתלמוד הבבלי (מכות יא, ע"א) מצינו דיון בשאלת ניסוח פסוק בספר יהושע: "וַיִּבְרַח ה' אֶל-יְהוֹשֻׁעַ לֵאמֹר... תָּנוּ לָכֶם אֶת-עָרֵי הַמְּקֻלָּט" (יה' כ:א-ב). שואל התלמוד מדוע הפניה ליהושע היא בלשון קשה, 'וידבר', ולא בלשון רכה, 'ויאמר', המצויה בדברי הנביאים? ביישוב קושי זה נחלקו חז"ל, ולדיוננו כאן נזכיר את השיטה הסוברת שהטעם הוא "מפני ששיהים". ומבאר רש"י מהו 'מפני ששיהים': "שלא הפרישם (=את ערי המקלט אלא) לאחר שחלקו (את הארץ) מיד עד שנאמר לו מפי הקב"ה".

אם כן, הקב"ה דיבר עם יהושע בלשון קשה מפני שפעולתו סבלה משיהוי והיעדר זריזות. בדרך דומה מצינו מדרש מרתק שדן בעניין שנות חייו של יהושע:³

אמרו רבותינו כתיב ביהושע כאשר הייתי עם משה אהיה עמך והיה צריך יהושע לחיות ק"ך שנה כמשה רבינו ולמה נתקצרו שנותיו י' שנים בשעה שאמר הקדוש ברוך הוא למשה נקום נקמת בני ישראל מאת המדיינים אחר תאסף אל עמך ואף על פי שנתבשר בשורות מות לא איחר הדבר אלא נזדרז... אבל יהושע כיון שבא להלחם עם ל"א מלכים אמר אם אני הורגם מיד מיד אני מת כשם שעשה משה רבינו מה עשה התחיל מעכב במלחמתם... אמר לו הקדוש ברוך הוא וכך עשית הריני מקצר שנותיך י' שנים.

מדרש זה מלמד כי יהושע היה צריך לחיות עד גיל 120 שנה כמו משה רבנו, אלא שיהושע חי רק 110 שנה כיוון שהשתהה ולא ניהל את המלחמות מיד עם כניסתו לארץ. על השתהות זו, לפי המדרש, מתקצרים ימיו של יהושע. ומכאן שהזריזות אינה דרישה שנבחר צבור יכול לוותר עליה או להתנהל בלעדיה.

מהם התחומים שבהם צריך מנהיג הציבור להזדרז יותר?

נשוב עתה לפרשתנו ונמצא כי המילה 'צו' מצויה בשלושה עניינים: קרבן עולה (ויק' ו:ב), תרומת הדשן (שם, ו:ג) ואש התמיד (שם, ו:ה). ויש לתהות: מדוע עניינים אלו הם שהתייחדו בצו המורה על זירוז? דומה שעניינים אלו מוסבים לשלושה סוגים שונים של עבודה הנדרשים מעובד ציבור, ובהם יש עניין מיוחד לזרוז יותר משאר העניינים. ובמה דברים אמורים?

1. **קרבן עולה**: בדרך כלל בקרבנות שהיו מובאים מהציבור היה לכוהן המקריב חלק מבשר הקרבן בגלל עבודתו. רק קרבן עולה היה מוקרב בשלמותו ולכהן לא היה כל חלק בבשר. מכאן ברור למה יש צורך באזהרה מפורשת של זירוז, שכן הכהן יכול לחשוב: למה לי למהר ולהקריב קרבן שממנו לא אקבל חלק? אלך ואקריב קרבן אחר שממנו תצמח לי טובת הנאה. לכן מגיעה התוספת של 'צו'.
2. **תרומת הדשן**: הייתה עבודה בזויה ואולי משפילה, שכן עניינה ניקוי הפסולת שהצטברה על המזבח מהקרבנות הקרבנות של יום אתמול. עבודה זו היה דורשת מהמבצע אותה לוותר על גינוני כבוד ועל יוקרה, שכן היא נעשתה סמוך לעלות השחר, כשהמקום כמעט ריק ממבקרים.⁴ לכן באה הוראה מיוחדת לזירוז, שכן מיהו הרוצה לעסוק בעבודות מעין אלו?
3. **אש התמיד**: במקדש חלה חובה "והאש על המזבח תוקד בו לא תכבה" (ויקרא, ו:ה). גם כאן מדובר בעבודה טכנית שמתבצעת מדי יום ומהר מאוד יכולה להביא את מבצעה לשגרה שתכבה ותדכא את אותה תשוקה

⁵ שם' יח: כא דב"ה 'אנשי חיל'.

⁶ על השוואת נבחר הציבור לשופטים ראו רמ"א שו"ע חו"מ, סימן לו סע' כו; תרומת הדשן חלק ב (פסקים וכתבים) סימן ריד.

¹ ר' אליעזר פאפו, פלא יועץ, ערך "ממונה".

² העמק דבר, בר' ב:יד.

³ במד"ר (וילנא) מטות פרשה כב.

⁴ רמב"ם הלכות תמידין ומוספין פרק ו: "סדר עבודות התמידות בכל יום כך הוא, סמוך לעלות השחר... ומתחיל זה שזכה בתרומת הדשן".

והתלהבות שהייתה בפעמים הראשונות. לכן בא הציווי ומבקש לשמר את אותה תשוקה שהייתה לכוהן בפעם הראשונה.

עתה ברורה משמעות הצמדת המילה 'צו' לעבודות אלו, שכן מדובר בתחומים שאיש הציבור בעבודתו יכול לדחוק לקרן זווית אם משום שמפעולה מסוימת לא תצמח לו כל טובת הנאה (קרבן עולה), אם משום שמדובר בעניינים שלא רק שאינם מוסיפים לקרנו של איש הציבור אלא גם איש לא יכול להעריך או לראות אותה, שכן מדובר בעבודה שחורה סיוזיפית הרחוקה מאור הזרקורים (תרומת הדשן), אם כדי למנוע את השחיקה בתפקיד הציבורי שיש בה כדי לפגוע באיכות עבודתו של הכוהן (אש התמיד).

ומכאן לימינו, ולרשויות המנהליות: על זריזות ויעילות יש להקפיד בתפקידים הקטנים הסיזיפיים, פעולות שאינן מזכות בשום יוקרה מיוחדת, ולמבצעייהן אין כל טובת הנאה אישית מהן, ובכלל להישמר מהשחיקה אשר גורמת בהכרח ירידה בטיב השירות ואיכותו.

עורך: הרב ד"ר חיים טלבי
עריכה לשונית: ד"ר יצחק הילמן